

dr. Herczeg Ferenc

A KÖZMŰVELŐDÉS AZ MSZMP XI. KONGRESSZUSA UTÁN

A XI. kongresszus izgalmas napjaiban egy, a közművelődésben dolgozó vezető szakember azt kérdezte: nem találom-e túl szé-
rénynek azt a terjedelmet és azt a módot, ahogy a kongresszu-
si anyagok foglalkoznak a közművelődéssel. A beszámoló egy
bekezdésben érinti, a határozati javaslatban is röviden in-
tézis el. Azt jelenti ez, hogy 1 évvel a KE határozat után
már nem olyan fontos a pártnak ez a határozat?

Akkor is úgy tűnt és most is azt gondolom, ismerősöm aggodal-
mait sokan osztották, talán a jelenlévőkben is felmerültek
ilyen és ehhez hasonló kérdések. A problémát másként is fel-
lehet vetni és azért, hogy a később elmondandók érthetőbbek
legyenek, én is így fogalmazom: megkerülhette-e egyáltalán a
KB, majd a XI. kongresszus a közművelődés kérdéseit a szocia-
lizmus építésének jelenlegi szakaszában nálunk?

Az említett elvtárs kérdésére az én reakcióm egyértelmű,
rövid és kategórikus volt: a KB 1974. márciusi közművelődési
határozata ma is ugyanolyan érvényű és jelentőségű, mint meg-
hozatala pillanatában. Sőt, az idő múlása e jelentőséget egy-
re inkább kiemeli. Ezenkívül egy határozat jelentőségét nem
lehet azzal mérni, hogy a következő kongresszuson milyen ter-
jedelemben idézik vagy használják fel. Ez nem terjedelem kér-

dése. Különben is, a kongresszus nemcsak az ideológiai fej-
zetben foglalkozott a közművelődéssel. Az egész anyag szoros
összefüggésben van vele. Külön felhívtam a figyelmét a Prog-
ramnyilatkozat egyik passzusára, amely így hangzik: "Orszá-
gunk fejlődésének most következő időszakában növekszik a tu-
dati tényezők szerepe... El kell érni, hogy a javuló anyagi
feltételekkel szocialista módon éljünk. Ezért egész társadal-
munk fejlődésének egyik kulcskérdése és nélkülözhetetlen fel-
tétele a tudati viszonyok gyorsabb, erőteljesebb változása,
a szocialista erkölcs és életmód általánossá válása." /MSZMP
XI. kongresszus jegyzőkönyve 512. oldal./

A rendelkezésre álló időn és lehetőségen belül, amelyet a
Nyári Egyetem vezetősége biztosított számomra, a továbbiakban
megpróbálom részletesebben is megindokolni álláspontomat.

Állítom, hogy a közművelődés nem azért került a KB napirend-
jére, mert valakinek ez hobbyja volt, mert esetleg valakit,
vagy valakiket személyes ambíciók fűtöttek, vagy mert olyan
szépen beleillett a tudománypolitikával kezdődő, az oktatás-
politikával folytatódó sorozatba, tehát nem lehetett "kihagy-
ni". A szubjektív tényezőknek is volt szerepe, ez természe-
tes, de nem ez volt a döntő. A határozat kidolgozásában és
napirendre kerülésében azok a pozitív társadalmi, gazdasági,
politikai, kulturális változások játszottak döntő szerepet,
amelyek hazánkban az elmúlt másfél évtizedben lezajlottak.

Alapjában ezek "tüzték napirendre" és tették lehetővé, hogy KB határozat szülessen. A párt csak felismerte a reális társadalmi igényt és szükségletet, tudatosan és idejében reagált rá ezzel a határozattal.

A határozat és a belőle fakadó következtetések, feladatok bizonyos értelemben tehát függetlenek is a XI. kongresszustól. Akkor is foglalkoztunk volna velük, ha nem most jön a XI. kongresszus, mert megérett, megoldásra váró kérdésekről volt szó. A XI. kongresszus - már csak terjedelmi és egyéb praktikus okokból is - arra szoritkozott, hogy megerősítette a határozatot, legfontosabb mondanivalóját röviden kiemelte és megismételte. Közvetlenül ennél többet nem is lehetett várni a kongresszusi dokumentumoktól. Megkerülni, vagy elhanyagolni ezeket a kérdéseket azonban lehetetlen lett volna.

Melyek most már azok a tényezők, amelyek objektív módon hatottak /és hatnak ma is/ abba az irányba, hogy a közművelődéssel KB határozat szintjén és olyan intenzíven foglalkozunk, ahogy az a határozat után kibontakozott?

Vannak, akik azt tartják: a közművelődés türhetetlen állapota, a közművelődés válsága miatt a pártnak lépnie kellett. Ez nem belemagyarázás. Ehhez hasonló megfogalmazásokkal a KB határozat kidolgozása idején gyakran lehetett találkozni.

Szeretném határozottan hangsúlyozni, hogy a közművelődés nálunk nem került válságba és a KB határozat nem a "tűrhetetlen állapotok" felszámolására irányult, mert ilyenek nem voltak. A KB határozat az elmúlt évtizedek eredményes országépítő munkája, azon belül a szocialista kulturális forradalom sikerei alapján született. Az eredmények talaján és nem a hibák vagy mulasztások korrigálására. Az elért sikerek továbbfejlesztése céljából, a folyamatos és egyenletes fejlődés biztosítása érdekében.

Azokat a tényezőket, amelyek az időpontot, "a történelmi körülményeket" magyarázzák, nagyjából három csoportra lehet osztani: 1/ a belső gazdasági, társadalmi, politikai, kulturális fejlődés eredményei, 2/ nemzetközi tényezők, 3/ a közművelődési tevékenység sajátos belső problémái.

Ezek közül részletesebben az elsővel szeretnék foglalkozni. Az 1956-os ellenforradalmi események után hazánkban több mint másfél évtizedes töretlen fejlődés következett minden szinten és az élet minden területén. 1962-ben befejeződött a mezőgazdaság szocialista átalakítása. Leraktuk a szocializmus alapjait. 1968-tól korszerűsítettük a gazdaság irányítását. Jelentős mértékű, az oktatásra, művelődésre is kiható gépesítés zajlott le az iparban és a mezőgazdaságban, sok területen megújult, vagy teljesen átalakult a technika és technológia.

Ezzel kapcsolatban hadd említsek egy-két példát. Kovács Sándor szociológus Miskolcon, a Lenin Kohászati Művekben megvizsgálta /eredményeit azóta disszertációba foglalta és a TMB-nél sikeresen megvédte/ a műszaki szint alakulása és a fizikai dolgozók szakmai képzettségének alakulása közti összefüggéseket. Egy nemzetközileg elfogadott /Auerhan féle/ skála alapján azt 1960-ban 3,15-nek találta, 1970-ben pedig 5,24-nek. /Az egyes fokozat az említett skálán: kézi termelés, kéziszerszámok, a lo-es: automatikus termelési rendszer, ahol a termelési folyamat irányításában az automatikus optimalizálás érvényesül./ Az LKM-ben 3,15-ös fokozatnak: az univerzális, kézi kiszolgálásu, illetve vezérlésű gépek, az 5,24-es fokozatnak a félautomata gépek, berendezések, gépesített szállítás felelt meg. 1960-ban az akkori gépekhez, berendezésekhez szükséges fizikai állomány összetétele a következő volt:

segédmunkás	17,2 %
betanított-munkás	36,3 %
szakmunkás	45,5 %.

A gépek- berendezések /a műszaki technológiai szint/ változásával együtt anélkül, hogy az üzem vezetői ezt tudatosan alakították volna, szinte spontánul megváltozott a fizikai dolgozók összetétele is. 1970-re az arányok így változtak:

segédmunkás	9,2 %
betanított-munkás	41,0 %
szakmunkás	49,8 %.

/Megjegyzem, hogy a vállalat vezetői felfigyeltek a gépek, berendezések színvonala és a dolgozók képzettsége, műveltsége közötti szoros kapcsolatra és a szociológiai vizsgálatot is azért kérték, mert tudni akarták, mi várható 1980-ra, 90-re, 2000-re, hány embert és milyen összetételben kell nekik adigra kiképezni./

A termelést irányító műszakiak összetétele is jellemzően változott. 1960-ban a 100 munkásra jutó

mérnökök száma	1,8
üzemmérnökök száma	-
műszaki technikusok száma	3,7.

Ugyanez 1970-ben: 100 munkásra jutó

mérnökök száma	2,4
üzemmérnökök száma	0,8
műszaki technikusok száma	5,4.

Teljesen ésszerű a fentiek alapján a következtetés: minden ipari vállalat vagy iparág, amely belép az automatizálás korszakába, amely modernizálja a termelő berendezéseit, "kénytelen" növelni a foglalkoztatottak szakmai és általános kvalifikáltságát.

Nálunk ez a folyamat még csak éppen megkezdődött, de tendenciái már láthatók. Erre utalnak a következő számok is:

az építőiparban a vakolás gépesítettségi foka

1960-ban 8 %

1970-ben 21 %

1973-ban 26 %

az előregyártott falszerkezetek felhasználása

1960-ban 3 %

1970-ben 32 %

1973-ban 38 %

a közlekedésben a gőzvontatás

1960-ban 88 %

1975-ben már csak 10 %

a villamosenergia felhasználása a népgazdaságban

1960-ban 7,6 milliárd kW/óra

1975-ben 21,4 milliárd kW/óra

a papírfelhasználás

1960-ban 138 ezer tonna

1975-ben 345 ezer tonna.

Ugyanígy a műanyagfelhasználás

1960-ban 9,9 ezer tonna

1975-ben 111,3 ezer tonna.

A társadalom e tendenciáknak megfelelően gondoskodott a szubjektív tényező, az ember megváltoztatásáról, szellemi-tudati szintjének emeléséről.

Szakmunkások aránya

1949-ben országosan 31 %

1973-ban 41,5 %

betanított munkások aránya

1949-ben 14 %

1973-ban 34,5 %

segédmunkások aránya

1949-ben 55 %

1973-ban 24 %.

De nemcsak és nem is elsősorban a szakmai képzésről van szó. A munka gépesítésének, sőt bizonyos ágazatokban automatizálásának elterjedésével a munkások képet kapnak az egész technikai folyamatról, a munkafolyamatban alkalmazott gépek, berendezések kezeléséről. Csökken a dolgozó beszűkülése, merev specializációja. Nő az általános műveltség szerepe.

Nem véletlen, hogy az 1972-es oktatáspolitikai határozat is utal erre. "A szakmai képzésben a hangsúlyt a képzési folyamatnak megfelelő elméleti alapokra, a munkafolyamat egészének áttekintésére, az önálló szakmai tájékozódás, a gyors alkalmazkodó képesség kialakítására kell helyezni".

A műszaki, technológiai fejlődéssel változik a fizikai munka tartalma is. Nő a megmaradó fizikai munkák iránti intellektuális követelmény szintje /vagyis tendenciájában ily módon is csökken a fizikai és szellemi munka közti különbség/.

Csökken az egyes szűk, specializált szakmák jelentősége, nő a konvertálható szakmáké. Jellemző, hogy az olyan szakmák, amelyek sokoldalúságot, széles körű áttekintő képességet, nagyobb felelősségérzetet, jobb erkölcsi tulajdonságokat, stb. köve-

telnek, egyre keresettebbek és megbecsültebbek /TMK lakatos, villany-, viz- szerelő stb./.

Ami a munkát, a termelési folyamatok igényeit és szükségleteit illeti, hasonló tendenciák a mezőgazdaságban még a fentieknél is nyilvánvalóbbak. A fejlődés itt ugrásszerűbb, mint az iparban.

Nem tuzok, ha azt állítom, hogy a mezőgazdaságban nálunk a tsz-ek megszervezése előtt a kézműves termeléshez hasonló típusu tevékenység zajlott. Tudniillik a kézműves munkájára az jellemző, hogy saját izmai, idegei, energiái segítségével alakítja át a természeti anyagot /lásd: szántás, vetés, betakarítás/. Az iparban a következő fokozatot az ipari forradalom jelenti, amikor az ember már gépeket iktat maga és az átalakítandó természeti anyag közé. Gépek végzik a mozgatót, megmunkálást stb. Csak a tudományos-technikai forradalom teljes győzelmével jön el az a kor, amikor a munkás - Marx szavaival - a termelési folyamat mellé lép, annak már nem fő ágense. Helyét az automaták foglalják el. Ő csak irányítóként, szabályozóként, ellenőrzőként viszonylik a termeléshez. /Az iparban ilyenre a petrokémiában találunk elsőként példákat./ De a témánk szempontjából izgalmas kérdés nem is ez, hanem a tanulás módja az egyes fokozatokban. A kézműves őseitől tanul, illetve saját munkatapasztalatai alapján dolgozik. Az ipari forradalom szakaszában már iskolarendszerű oktatásra van szükség. Itt már nem lehet megélni sem az ősök ismereteiből, sem a saját - bármennyire is sokoldalú - tapasztalatokból.

Mivel nálunk a mezőgazdaság jelenleg az "iparosodás" szakaszában van és egyes folyamatokban már sikerrel alkalmazzák az automatákat is, nemcsak az Ősök átadott tudása és a saját tapasztalatok bizonyulnak elégtelennek, hanem az oktatásban megszerzett egyszeri és véglegesnek szánt tudás is. Folyamatos és sokoldalú művelődésre van szükség.

A tsz-ek megszervezése nemcsak jelentős társadalmi átalakulást jelentett nálunk, hanem lehetőséget a munka kultúrájának gyors ütemű átalakítására is. Ez pedig kihatott és kihat a művelődési folyamatokra. Arra, hogy a munkakultúra fejlődésében hol tartunk, ismét hadd hozzak néhány példát.

Gyökeresen átalakult a mezőgazdaság energia bázisa. Igaerő és kézi munka helyett általánosan alkalmazzák a gépeket.

Gépi vonóerő aránya a mezőgazdaságban 1950-ben 14 %

1960-ban 50 %

1973-ben 90 %.

Még a traktor is megváltozott. Az 50-es években elsősorban vonóerő, az alapvető talajmunkák elvégzője. Ma a mezőgazdaságban igen sok az univerzális gép. Sok munka-fajta, amely korábban csak egymás után volt elvégezhető, ma egy munkamenetben zajlik. A mezőgazdaságban tömegesen kezdik alkalmazni a nem mezőgazdasági eredetű anyagokat mind a növénytermesztésben, mind az állattenyésztésben /egy hektárra jutó műtrágya felhasználás 1960-ban 29 kg, 1970-ben 150 kg, 1975-ben 218 kg. Az öntözött terület 1960-ban 251 ezer hektár, 1975-ben 450 ezer hektár./.

Egyes területeken kezdenek iparszerű termelési módszereket alkalmazni, amelyek lényege, hogy magasan kvalifikált szakemberek a termelés folyamatának valamennyi szakaszában komplexen alkalmazzák a legkorszerűbb termelési tényezőket: a nagyhozamu fajtákat, a bonyolult gépeket, a növényvédőszeret, a takarmányt, a munkaerőt stb. E tényezőket az ipari munkafolyamathoz hasonlóan szorosan összehangolják.

Igy olyan technológiai rendszer alakul ki, amelyben minden tennivaló pontosan meghatározott és programozott, amely átfogja a termék előállításának valamennyi "gyártási" előírását és szabályát. Szigorú technológiai fegyelmet vezetnek be a termelés biológiai, kémiai, műszaki, emberi tényezőinél egyaránt. Vagyis a termelés koncentráltága, tervezhetősége, programozottsága, szervezési színvonala, technológiai fegyelme ugyanolyan, mint a jól szervezett ipari üzemben.

Ezek a munkaformák először az állattenyésztésben jelentkeztek, mert ez jobban volt függetleníthető a külső, időjárási tényezőktől. /Baromfihús, tojás, sertéshús termelés./

A növénytermelésben elsőként a kukorica termesztési rendszerek terjedtek el /CPS rendszer/. Jelenleg a különböző termelési rendszerekbe vont növények területe a mezőgazdaságilag művelt terület 13,7 %-a, a szántóterület 18,2 %-a.

Az ipari módszerek terjedése a mezőgazdaságban sokféle gazdasági, társadalmi, művelődési hatással jár. Módosulnak pl. az

üzemméreték /1961-ben 4500 tsz, átlag 800 hektáros területtel működött. 1975-ben 1600 tsz átlag 4500 hektár területtel dolgozik/. Egy ezres létszámú korszerű tehenészeti telep takarmányterület igénye több mint 2000 hektár. Az iparszerű kukorica-termelési rendszerekben egy gépsor kihasználása akkor optimális, ha legalább 800 hektáron tud dolgozni. Csökken a mezőgazdaságban foglalkoztatottak aránya. /A kongresszus időszakában az össznépeségnek már csak 15 %-a./ Megszűnik a hagyományos univerzális paraszti munka. Egyidejűleg új és új tanulási, művelődési igények jelentkeznek. Már ma is megfigyelhető pl., hogy az iparszerű termelés - legalábbis kezdetben - a szakmai specializációt és a szigorú munkamegosztást követeli meg. Növekszik az ipari szakmákhoz hasonló szakmák száma /mezőgazdasági lakatos, mezőgazdasági gépszerelő, traktorvezető, kombájnos stb./. Az ezekhez szükséges tudás csak iskolákban, tanfolyamokon, folyamatos tanulással sajátítható el.

Jellemző és ez is a művelődés szerepét huzza alá, hogy a nagyüzemi mezőgazdaság megteremtésével megszűnt a gyerekek családon belüli termelő szerepe. A gyerekek munkavégzése nem gazdasági kényszer, hanem nevelési elv.

Az üzemnagyság növekedése felveti az átfogó látás képességének kialakulását, amely általános műveltség nélkül elképzelhetetlen.

Társadalmi szempontból ezek a folyamatok nem mások, mint a hagyományos parasztság felbomlása. A kapitalizmusban kínos lassúsággal, válságokkal, feszültségekkel, tragédiák sorával megy végbe. A szocializmusban a szövetkezeti nagyüzemek segítségével viszonylag rövid idő alatt és "fájdalom-mentesen". S ennek során olyan társadalmi kérdések - többek között a gazdasági és kulturális felemelkedés - nyernek megoldást, amelyeket évszázadok halmoztak fel és amelyeket sem romantikus megváltók, sem "a törvények meghallói" nem tudtak megoldani. Nem hiába írta Erdei Ferenc a 30-as évek végén: "Az építés és a szabadság ott kezdődik, ahol a világ nem paraszt".

A művelődés kérdéseit napjainkban nemcsak az ipari és mezőgazdasági termelés objektív követelményei miatt nem lehet elhanyagolni. Ezek alapvető, de nem egyetlen tényezői a KB határozat motívumainak. Az elmúlt évtizedekben nagyarányú társadalmi átrétegződésnek voltunk tanui hazánkban. Az aktív keresők száma jelenleg kb. 5 millió. Ezen belül és történetileg is nézve a munkások aránya 1949-ben 33,9 %

1960-ban 44,1 %

1975-ben 58 %

a parasztok aránya 1949-ben 52 %

1960-ban 33 %

1975-ben 15 %

értelmiségi alkalmazott 1949-ben 8,8 %

1960-ban 14,5 %

1975-ben 24 %

Ha csak azt nézem, hogy a munkássá váló parasztnak a képzése, művelődésére mekkora energiát kellett és kell még ma is fordítania a társadalomnak, akkor érthető, hogy a művelődés objektíve nem lehet mellékes, periférikusan kezelt feladat. De az értelmiségi, alkalmazotti arányok emelkedése mögött is óriási tanulás, munka és energia rejlik, s használandó el folyamatosan ma is.

Vagy nézzük a nők társadalmi emelkedésének számait. A felszabadulás előtt a munkaképes nők kb. egyharmada dolgozott. Ma a 15-55 éves koru nők 73 %-a dolgozik. /Korábban nagyrészt a mezőgazdaságban vagy háztartási cselédként, ma az élet minden területén./ 1950-ben az aktív keresők 30,5 %-a volt nő, ez a szám 1960-ban 36,3 %, 1974-ben 43,6 %. Ma már minden harmadik diplomás nő. A nők jelentős számban vesznek részt a közéletben. Mivel a nők maguk is változnak, a közvéleményben is korszerűsödik a női ideál: a dolgozó, tanuló nő ma természetes jelenség.

A művelődési igényeket és szükségleteket jelentősen befolyásolja az urbanizáció előrehaladása. 1950-ben Magyarországon falun élt a lakosság 61 %-a, városban 39 %

1960-ban falun	58 %	városban	42 %
1970-ben falun	52 %	városban	48 %.

/Megjegyzem: a világ népességének 37 %-a él városban, a fejlett ipari országokban 66 %./

A javuló élet, az emelkedő életszínvonal, a növekvő szabadidő is a művelődés kérdéseire irányította a figyelmet. Sokszor erre negatív jelenségek hívják fel a figyelmet /presztizs-fogyasztás, fogyasztói társadalom utánzása, stb./.

Én most egy példa segítségével a pozitív oldaláról szeretnék szólni.

Hazánkban a személyi tulajdonban lévő gépkocsik száma 1965-től 1975-ig 70 ezerről kb. 400 ezerre nőtt. Ez a többszörös növekedés az esetek túlnyomó többségében nem presztizs okokból történt, hanem egyszerű praktikus szempontok alapján. /Mert megkönnyíti az életet stb./ A gépkocsira is áll az, ami a gépekre általában: használata megsokszorozza az ember cselekvési lehetőségeit, ezen belül a művelődési lehetőségeket és szükségleteket is. A legjellemzőbb példa erre a muzeumlátogatók számának 3 milliőről 10 millióra való emelkedése az elmúlt 10 évben. Gépkocsi nélkül ez lehetetlen lett volna. Nemcsak a TV, hanem a gépkocsik elterjedése is hozzájárult ahhoz, hogy a művelődés helyhez és időhöz kötöttsége csökkent. De a gépkocsi közvetlen hatással is van a művelődésre: a humán érdeklődésű emberben új dimenzió jelenik meg. Javul az általános műszaki-technikai érzék és érdeklődés. A géppel való mindennapos kapcsolat fegyelemre szoktat, új anyagok, folyamatok megismerésére készítet stb. Pontosan emiatt változott az utóbbi időben a véleményünk a TIT KRESZ-tanfolyamairól. Nem ellenezzük azokat, ha tullepnek a gyakorlati KRESZ oktatásán, ha szó esik ott elektromosságról, elektrokémiáról,

fizikáról, sőt - nem eretnokség - a társadalomtudományokról is /pszichológia, etika, stb. különböző kérdéseiről/.

A művelődés egész megváltozott feltétel-rendszerén belül külön kell foglalkozni magukkal a művelődési viszonyokkal és körülményekkel. A szocialista kulturális forradalom megindulását követő első időszakban megszűnt a régi uralkodó osztályok műveltségi monopóliuma, a dolgozók, illetve gyerekeik vették birtokba az iskolákat a legalsóbbaktól a legfelsőbkekig. Jogilag egyenlő, tendenciájában a gyakorlatban is egyenlő feltételek jöttek létre /megfelelő idő és anyagi eszközök/ a művelődés iskolán kívüli formáinak felhasználására, kulturális eszközök megszerzésére, igényes életforma kialakítására. Zömében marxista-leninista megalapozottságu, szocialista tartalmu kulturális értékek kerülnek terjesztésre. Szocialista értelmiség jött létre, amely a nép részeként, azzal összeforva építi az új társadalmat. Kiépült az iskolák, tudományos intézmények, színházak, mozik, könyvkiadás és terjesztés, a művelődési házak, stb. hálózata. Röviden ezt a szakaszt a kultúra-terjesztés mennyiségi szakaszának is nevezhetjük. Ez a szakasz a 60-as évek végére, 70-es évek elejére lezárult. /Csak emlékeztetni szeretnék arra, hogy ebben a szakaszban a kultúra terjedését is többnyire számokkal jeleztük: iskolába járók, könyvet olvasók, színházba járók számának növekedésével stb., sőt, a mennyiségi szakaszhoz sorolom azt is, amikor sikerült a kultúrához való hozzájutás anyagi lehetőségeit biztosítani az embereknek: magasabb jövedelmeket, olcsó könyvet, színházjegyet; stb./

A mostani szakaszt, amelyben már benne vagyunk és amelynek az elején a KB határozat megszületett, a kultúra-terjedés és terjesztés minőségi szakaszának is felfoghatjuk. Itt sokkal nehezebb, bonyolultabb feladatok állnak előttünk. Ezekben belül is egyik kulcskérdés - mint a már idézett Programnyilatkozat is mondja - a szocialista tudat és életforma alakítása, a kultúra, a művelődés összekötése az életvitellel, a kultúra felhasználása - nem "dekorációs" célokra /mint a sznobok teszik gyakran/ - hanem az élet minőségének megjavítására, az emberi személyiség sokoldalú kibontakoztatására és fejlesztésére, a szocialista eszmények értelmi és érzelmi elfogadtatására.

Az eddig elhangzottakból is látható, hogy a közművelődési tevékenység ma más közegben, más feltételek között zajlik. Természetesen mások a vele szemben támasztott társadalmi és egyéni "elvárások", követelmények is.

Ugy vélem, ilyen körülmények és motívumok hatására született a KB határozat, amit a XI. kongresszus is teljes egészében jóváhagyott. Ezért szól a kongresszus egésze a közművelődésről is, ezért nem volt ez "hobby" probléma és ezért nem lehetett megkerülni - még ha akarta volna is valaki - a kongresszuson a művelődés- közművelődés kérdéseit.

A közművelődés áttekintését szükségessé tették nemzetközi folyamatok is. A világban kialakult erőviszonyoknak a szocializmus javára történt megváltozása eredményeként fordulat követ-

kezett be a hidegháboru irányából a feszültség csökkenése, a különböző társadalmi rendszerű államok közötti békés egymás mellett élés elveinek megszilárdulása felé.

A feszültség enyhülésével javulnak a szocializmus építésének külső feltételei, új lehetőségek nyílnak a világ-forradalmi folyamat fejlődésére. A szocializmus békés előretörésének folytatása, új pozíció megnyerése, az ellenséges ideológiai diverzió visszaverése érdekében is korszerűsíteni kell a közművelődés tartalmát, formáit, eszközeit és módszereit. Hasonló követelményeket támaszt a tudományos-technikai forradalom széleskörű térhódítása is. A mindennapi élet tárgyai közé olyan gépek, berendezések, eszközök lépnek be, amelyek célszerű használata az általános műveltség folyamatos kiegészítése és megújítása nélkül elképzelhetetlen.

A közművelődés fejlődésének belső problémái is szükségessé tették a vele való fokozottabb törődést. Nyilvánvalóvá vált, hogy a közművelődés egésze csak akkor felelhet meg társadalmi feladatának, ha a párt, az állami és társadalmi szervezetek együttes erőfeszítései meggyorsítják e terület előrehaladását, összhangba hozzák a társadalmi és gazdasági fejlődés követelményeivel. Ehhez marxista alapon kidolgozott helyzet-kiértékelésre és megfelelő távlati fejlesztési koncepcióra volt szükség.

A KB közművelődési határozatáról és arról, hogy a XI. kongresszus közvetlenül mit mondott a közművelődésről, most nem akarok beszélni. Talán egypár szót arról szólnék, hogy mi az, ami szerintem új a határozatban és mit tett a határozathoz hozzá a kongresszus.

A határozattal kapcsolatban fontos mozzanat, hogy ez KB szinten megerősített közművelődési koncepció. Olyan elemzés és feladat-meghatározás, amely figyelembe veszi a konkrét körülményeket és a várható fejlődési tendenciákat. Ezekhez próbálja megfogalmazni a legfontosabb feladatokat.

A határozat egyik leglényegesebb mondata az, amely a közművelődés ügyét a párt ideológiai, politikai nevelő munkájával köti össze, amely a közművelődést a pártmunka szerves részeként értelmezi. Ennek messzemenő kihatásai vannak. Erre csak egy példát. 1970-ben megszervezték az Országos Népművelési Konferenciát. Ha annak anyagait valaki elolvassa, lényegében megtalálja azokat a problémákat, amelyek a KB határozatba is belekerültek. /Egyébként, mint ismeretes, a Konferencia ajánlására változott a népművelés elnevezés közművelődésre./ A 70-es Konferencia azonban nem sokat változtatott a helyzeten. Ma már megállapítható, hogy a sokat követelt közművelődési szemlélet, az a felfogás, hogy ez a munka nem népművelői reszortfeladat, most, a KB határozat után kezd elterjedni az egész társadalmi /párt, állami szervek, gazdasági vezetők, művészeti élet, stb./ közvéleményben, és kezd érvényesülni a gyakorlatban.

A KB határozat ujszerűségét abban is látom, hogy nem elvont műveltség-eszményt hirdet és nem ahhoz szabja a tennivalókat, hanem a valóságos igényekből és szükségletekből indul ki. Nemcsak kulturaterjesztésről szól, hanem a kulturaterjesztést összekapcsolja az életmód alakításával /a munkával, a szocialista demokratizmussal, az életviszonyok javításával stb./. Nemcsak az igények kielégítését hangsúlyozza és állítja a közművelődés dolgozó elé feladatul, hanem az igények felkeltését és alakítását is. A közművelődést mint állandó és aktív folyamatot értelmezi.

A XI. kongresszus dokumentumai kiemelték a 74-es határozat legfőbb mondanivalóját. Egy ponton azonban túl is mentek azon. Nem arra a részre gondolok, ahol a kongresszus közvetlenül szól a közművelődésről, hanem arra, ahol a művészeti életről beszél.

A kongresszus a művészekhez fordulva támasztja azt az igényt, hogy a művészeti alkotások jobban fejezzék ki a szocializmust építő magyar nép mindennapi életét, munkáját. A dolgozó osztályok, a szocializmus építésének központi kérdései kapjanak jelentőségüknek megfelelő helyet a művekben. Az alkotói produkciók szóljanak a népről a népnek érthetően. Ezek a szavak az alkotókhöz szólnak, de a közművelődés dolgozóinak is érteni kell belőlük. Ugy is felfoghatom, hogy egyrészt a párt azt kívánja, hogy a művészeti életben még erőteljesebben érvényesüljön a közművelődési szemlélet, másrészt a közművelődés egész rendszere használja ki az így kialakuló kedvező feltételeket és még intenzívebben járuljon hozzá az értékes és hiteles, szocialista tartalmu művek elterjesztéséhez a tömegek között.

A KB határozat megfelelő szervezeti és anyagi garanciákat is biztosít a végrehajtáshoz. Ezek közül néhány már meg is valósult: szétvált a Művelődésügyi Minisztérium Oktatási és Kulturális Minisztériumra, újjászerveződött az OKT, amely most a Minisztertanács alá rendelt, beszámoltatási joggal rendelkező testület. Létrejöttek a megyei közművelődési bizottságok. Kialakulóban van a vállalati, intézményi, művelődési és oktatási tanácsok koncepciója. /A SZOT-ban dolgoznak rajta./

A kormány közművelődési alapot hozott létre, amelyből a legfontosabb közművelődési feladatokat, beruházásokat lehet támogatni. Elkészült és előterjesztésre vár a közművelődési törvény és a közművelődés távlati fejlesztési koncepciója. A következő V. ötéves terv gazdasági szabályozói kidolgozásával egyidejűleg, a határozat szellemének megfelelően új módon rendezzük a vállalati szociális, kulturális alap képzését. /Lényege: fejenként 750.- Ft-ot kell biztosítani e célra minden vállalatnál, intézménynél./

Az anyagi problémákról - és ezzel be is fejezem mondanivalómat - külön is kell pár szót szólni, mert különböző helyeken, különböző emberekben sok az aggodalom és meg nem értés. Vannak, akik egyenesen azt vetik fel: minek hoztunk határozatot, ha nincs hozzá elég pénz.

Mindenekelőtt szeretném felhívni a figyelmet arra, amit a közművelődési határozat tárt fel és világított meg teljes élesség-

gel és mélységben. A közművelődés nagyon sok anyagi, gazdasági tartalékkal rendelkezik. Igazat lehet adni annak a felszólalónak, aki egy tanácskozáson azt mondta, hogy az ésszerűtlen, koordinálatlan, esetenként vétkes felhasználás miatt tűnik úgy, hogy kevés a közművelődésre szánt anyagi eszköz. Joggal mutatott rá, hogy olyan művelődési formák és lehetőségek tömegével vannak, amelyek messze nincsenek kihasználva, vagy amelyeket pénz nélkül is működtetni lehetne a tudás fejlesztése érdekében.

A következő időszakban tehát nagyobb gondot kell fordítani a tervszerű, célirányos, értelmes gazdálkodásra a közművelődésben felhasználható pénzeszközök, anyagi feltételek terén. /Pl. meg kellene szüntetni a sok felesleges kiadványt, fel kellene számolni a termékkel, a helyiségekkel való lökupeckedést, társadalmi kontroll alá kellene vonni minden kulturális célú kifizetést stb./.

Tény, hogy a következő időszakban a társadalmunk előtt álló legfőbb feladat a népgazdasági egyensúly helyreállítása lesz. /Az egyensúly romlását, mint ismeretes, alapvetően a tőkés világban végbemenő inflációs és egyéb folyamatok okozták./ Tehát a gazdasági feladatok kerülnek előtérbe, ez vitathatatlan. Ezt azonban nem szabad úgy értelmezni, hogy a közművelődés ellen hat, vagy hogy a közművelődés rovására történik. Állítom, hogy minden fillért, amit az ipar szerkezeti korszerűsítésére, korszerű termékeket előállító üzemek építésére, sőt lakásépítésre stb. fordítunk, a közművelődést is segíti.

Nem tudom, megfigyelték-e, miért okoz sokszor nehézséget az emberek iskolába küldése /8 osztály elvégzése, továbbképzés/?
Döntő oknak tartom azt, hogy a végzettséggel az egyén nem tud mit kezdeni. Hiába kap egyszeri jutalmat, mert elvégezte a 8 osztályt, vagy valamilyen tanfolyamot, ha a munkája nem lett a végzettségnek megfelelően jobb, értelmesebb. A tanulás, a továbbképzés legfőbb ösztönzői nem a kitűzött prémiumok, nem is a népművelők lelkesedése, szervező munkája, hanem elsősorban a termelési és munkafeltételek változása. Nálunk egyenlőre erre nincs elég pénz, s ha az V. ötéves tervben erre többet szánunk, akkor azt később kamatostól kapjuk vissza. De ha a pénzünket akár lakásokba is fektetjük, én azt sem a közművelődéstől elvont pénznek tartom. Az új lakás egyenlő a környezet-kultúra fejlődésével, a kulturáltabb életviszonyok kialakulásával. Ez pedig új kulturális igényeket kelt és követeli azok mielőbbi kielégítését. Nem kell tehát keseregni, lehangolódni az új ötéves terv fejlesztési célkitűzéseit olvasván, ellenkezőleg, azok - még ha a közművelődés szerény helyet is foglal el köztük - lelkesítőek, mert a művelődés belső igényként való jelentkezése számára teljesen új és nagyszemű lehetőségek képét villantják fel.

A

84387